

II. ULUSLARARASI BİLİMLER IŞIĞINDA YARATILIŞ KONGRESİ TEBLİĞLERİ

8-9 Kasım 2018, Atatürk Üniversitesi Erzurum, Türkiye

II. INTERNATIONAL CREATION CONGRESS ON THE LIGHT OF SCIENCES PROCEEDINGS

8-9 November 2018, Atatürk University Erzurum, Türkiye

EDİTÖRLER / EDITORS

Prof. Dr. Nihat YATKIN

Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREVİOĞLU

Prof. Dr. Orhan ERDOĞAN

Prof. Dr. Adem DURSUN

Dr. Öğr. Üyesi Hamid CEYLAN

Erzurum, 2018

**II. INTERNATIONAL CREATION CONGRESS ON THE LIGHT OF
SCIENCES**

8th-9th November 2018, Erzurum, TURKEY

**II. ULUSLARARASI BİLİMLER IŞIĞINDA YARATILIŞ
KONGRESİ**

8-9 Kasım 2018, Erzurum, TÜRKİYE

Proceedings Book

Bildiriler Kitabı

Editorial Board

Prof. Dr. Nihat YATKIN
Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREVİOĞLU
Prof. Dr. Orhan ERDOĞAN
Prof. Dr. Adem DURSUN
Asist. Prof. Dr. Hamid CEYLAN

Erzurum, 2018

Eser Adı	II. ULUSLARARASI BİLİMLER IŞIĞINDA YARATILIŞ KONGRESİ TEBLİĞLERİ (8-9 Kasım 2018, Atatürk Üniversitesi Erzurum, Türkiye)
Editörler	Prof. Dr. Nihat YATKIN Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREVİOĞLU Prof. Dr. Orhan ERDOĞAN Prof. Dr. Adem DURSUN Dr. Öğr. Üyesi Hamid CEYLAN
Atatürk Üniversitesi Yayımları No	1230
ISBN	978-605-2278-76-5 E-Kitap (Çevrim içi / Web Tabanlı)
Yayıncılık Sertifika No	42021
Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni	Dr. Öğr. Üyesi Hamid CEYLAN

Aralık 2018, Erzurum

© *Copyright* Atatürk Üniversitesi Yayınevi

Bu kitapta yer alan tüm yazıların dil, bilim ve hukuk açısından sorumluluğu yazar(lar)ına aittir.

This congress was supported by Research Fund of Atatürk University (BAP), Project number, SBS-2018-6738.

Bu kongre Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP), SBS-2018-6738 kodlu proje ile desteklenmiştir.

TEACHING OF CREATION IN THE QUR'AN**Asst. Prof. Dr. Nurullah AYDENİZ**

Bilecik Üniversitesi, İslami ilimler Fakültesi, Bilecik, Türkiye

nurullah.aydeniz@bilecik.edu.tr

Abstract

The Qur'an, the primary source of Islam, has described the fact of creation in detail to Muslims. As well as providing information about the creation of the universe, it has also provided a detailed account of the creation of man. First of all, the Qur'an demanded that people think about why they are created, that they should contemplate coming from a simple water body. It also recommended that people observe the food they eat, the water they drink, the other living things they observe, the astronomical changes that take place in the sky, the seas, the Sun, the Moon and the universe. All this means that the fact of creation can only be embraced by contemplation; with dogmatic information, it is revealed that this reality cannot be based on sound grounds. Additionally, the Qur'an describes the unity of the creator by bringing the mass into His subjects. It is stated that the order in the universe points to a single creator, because, in the case of more than one deity, each one would enter a competition of superiority, and consequently, mischief would arise. Therefore, the order in the state is presented as proof of the single god. At the time when slavery was widespread, an example was given in relation to slaves and masters, and it was stated that the slave who possesses a single master and the slave who has many masters can be questioned, and the one with master can be managed more easily. In this study, basic parameters related to the teachings of God's existence and unity will be mentioned by showing the methods that the Qur'an follows in the teaching of creation.

Key Words: Creation, Qur'an**KUR'AN'DA YARATILIŞ ÖĞRETİSİ****Dr. Öğr. Üyesi Nurullah AYDENİZ****Özet**

İslam dininin birincil kaynağı olan Kur'an Müslümanlara yaratılış gerçeğini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Evrenin yaratılışıyla ilgili bilgiler verdiği gibi insanın yaratılışı konusunda da tafsilatlı bir anlatımda bulunmuştur. Öncelikle insanın neden yaratıldığını düşünmesini istemiş, basit bir sudan vücuda gelmesini tefekkür etmesini talep etmiştir. Yine insanın yediği yiyecekleri, içtiği suyu, etrafında gözlemlediği diğer canlıları, gökyüzünü, denizleri, güneşi, ayı ve kainatta cereyan eden astronomik değişimleri gözlemlemesini tavsiye etmiştir. Tüm bunlar yaratılış gerçeğinin ancak tefekkür ile benimsenebileceğini; dogmatik bilgilerle bu gerçekliğin sağlam temellere oturmayacağını ortaya koymaktadır. Ayrıca Kur'an, yaratıcının birliğini muhataplarına darbi meseller getirmek suretiyle de anlatmaktadır. Kâinattaki düzenin tek bir yaratıcıya işaret ettiğini, çünkü birden fazla ilah olması durumunda her birinin birbirine üstünlük yarışına gireceğini ve bunun sonucunda da fesat çıkacağı anlatılmaktadır. Dolayısıyla evrendeki düzen tek ilahın kanıtı olarak sunulmaktadır. Köleliğin yaygın olduğu o dönemde bir örnek de köle ve efendi ilişkisinden verilmekte ve tek bir efendiye sahip olan köle ile birçok efendiye sahip olan kölenin durumu sorgulanarak tek efendiye sahip olanın daha rahat yönetilebileceği ifade edilmektedir. Bununla birden fazla ilah telakkisinin nasıl bir sapkınlık olduğu öğretilmektedir. Bu çalışmada Kur'an'ın yaratılış öğretisinde takip ettiği metotlar gösterilerek Allah'ın varlığının ve birliğinin öğretilmesiyle ilgili temel parametreler zikredilecektir. Yaratılış konusunda özellikle İbrahim peygamberin kavmiyle aralarında geçen diyalog bu noktada ele alınacaktır. Yaratmaya dair diğer ayetler de konunun temellendirilmesinde kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış, Kur'an

GİRİŞ

Her insan, yaşamının belli dönemlerinde “ben kimim? Nereden geldim nereye gitmekteyim?” gibi sorularla yüzleşerek hayatı anlama ve anlamlandırma çabası içine girer. Öyle ki küçük çocuklar bile sınırlı bilgi ve idraklerine rağmen benzeri sorular sormakta, içlerinde barındırdıkları merakı cevap aramaktadırlar. Cevabı aranan bu sorular sadece insanın kendisiyle de sınırlı kalmamakta, tüm varlığa yönelerek daha kuşatıcı bir hal alabilmektedir. Elbette binlerce yıldır süregelen bu sorulara şimdiye kadar gerek felsefeciler ve gerekse dinler ve çeşitli kültürler tarafından verilmiş cevaplar vardır. Ancak biz burada ortaya çıkışı ve amacı bakımından varlığı, müsebbibini ve varlık üzerinden verilmek istenen mesajları diğer iddia ve teorilere yer vermeksizin Kur’an açısından ele alacak ve ilgili konunun nasıl anlatıldığı, nelere vurgu yapıldığı ve bununla neyin amaçlandığını irdelemeye çalışacağız.

Kur’an’da yaratılış konusuna geçmeden önce birkaç hususa değinmek gerektiğine inanmaktayız. Öncelikle vahyin indirildiği dönemde muhatapların ümmi bir topluluk olduğunu hatırlamak gerekir. Bu nedenle Şâtibî, ümmîlik ve yükümlülük arasında bir bağ kurarak mükellefiyet seviyesini tespitinde ümmîlik seviyesini esas alır. Ona göre, bir kimsenin teklif altına girebilmesi için itikâdî ve amelî bütün yükümlülüklerin, ümmî bir kimsenin kavrayabileceği seviyede olması gerekir (Çapan, 2012). Şâtibî, her ne kadar Kur’an’ın hitabının ümmi olan Arapları ve onların anlayış seviyelerini esas aldığı (Coşkun 1993) söylese de Kur’an, mesajını her yaşta ve her düzeyde insana bütün zamanlarda ve mekânlarda ulaştırmak durumundadır (Hamidullah, 1993). Tahir b. Aşur’un Kur’an’ın üslubuyla ilgili olarak yaptığı açıklama ise bu meyanda daha makul gözükmektedir: “Zannedilmesin ki, bir ayetten zıt manalar çıkabilir. Gerçek şudur ki birçok ayetin genel manası aynı kalmakla beraber sathı, derinliği ve kökleri bulunabilir. Geniş kitle zahiri manayı; kültürlü kesim derinlikteki manayı; ihtisas ehli ise mananın köklerinin çoğunu anlar ve gelecek nesillere de yeni taraflar kalır. Farklı anlayışlara imkân veren bir ayeti, ilk nesiller kendi durumlarına göre, daha sonraki nesiller ise ulaştıkları ilmi seviyelere göre anlarlar” (İbn Âşûr, 1997; akt: Görmez, 2016).

Kur’an’ın insanların farklı ilmi seviyelerini gözetmesi bir nevi onun mucizesidir. Öyle ki Kur’an’da yer alan konular beşeri üslubun tersine, konu esasına göre bölümlere ayrılarak değil, hepsi ahenkli bir bütün oluşturacak tarzda iç içe ele alınmıştır. Kur’an’ın bu özelliğine dikkat çeken Zurkani de, Kur’an’da bir işin yapılması için acık emir kipinin yanında on beş kadar ayrı üslup kullanıldığını belirtir (Zurkani, 1995; akt: Görmez, 2016). Dikkat çekici bir usluba sahip olan Kur’an yeri geldiğinde anlatımında betimleme, haber verme, kıssalar sayesinde ibret alınacak dersler verme, aynı anda hem soru-cevap yöntemini hem de tek yönlü soru sorma yöntemini kullanma, karşılaştırmalara ve benzetmelere yer verme, örnek üzerinden anlatım, öğüt verme, müjdeleme-korkutma ve meydan okumayı kullanır ve sürekli değişen bir üslupla muhatabına seslenir. Mesela müminlere hitap ettiği bir cümlede aniden kâfirlere yönelir, onlardan bahseder ve onları cümlenin içine çeker. İnkârcıyı uyardığı esnada mümine bir müjde verdiği görülür. Umumî ifadeler kullanarak anlatımını sürdürürken, aniden ilim ve fikir sahibi insanları derin düşüncelere sürükler (Kılıçarslan, 2016).

Kur’ân’da sıkça geçen “âyet” kelimesi de onun üslubunu izah ederken açıklanması gereken bir kavram olduğu söylenebilir. Çünkü gözlem yapmayı öğütleyen Kur’an, “âyet” kavramıyla birçok varlığa işaret eder. Kur’an’da geçen “âyet”, lügat anlamlarının yanında başlıca üç anlamda daha kullanılmaktadır: Bunlardan birincisi Kur’ân’ın kendi “âyet”leridir. İkincisi, Yüce Allah’ın peygamberleri eliyle gösterdiği “mucize”lerdir. Üçüncüsü ise, insanlar da dâhil olmak üzere, tabiat ve kâinatta gördüğümüz en küçüğünden en büyüğüne kadar canlı, cansız bütün varlıklar, olaylar ve oluşumlardır. Mesela, ay, güneş, gece-gündüz, insan, çiçek, kuş, sinek ve hatta yaprak bile birer ayettir. Bu ayetler genel olarak *kevnî ayetler* olarak isimlendirilmektedir. Bu üç türlü ayetin ortak özelliği de aslında bir yerde birleşmektedir. Çünkü bunların üçü de onları gereği gibi düşünüp değerlendirebilenleri Allah’a götüren, Onun varlığını, birliğini, sonsuz güç, kudret ve ilmini açıkça ortaya koyan birer delil, işaret, alâmet ve nişandırlar. Buradan hareketle Allah’ın yazılı ayetlerini içine alan Mukaddes Kitabı Kur’ân’ın yanında bir de kâinatta, somut olarak karşımızda duran, okunmayı, keşfedilmeyi

bekleyen pek çok *âyet*'ini içine alan *kâinat kitabı* vardır diyebiliriz. Birinci tür ayetler Allah'ın sözlü ayetleri, ikinci tür ayetler ise Allah'ın sözsüz ayetleridir. İşte Kur'an, Yüce Allah'ın varlığını, birliğini ve diğer yüce sıfatlarını, bu meyanda yeniden dirilmenin mümkün olduğunu ispat sadedinde bu kâinat kitabının ayetlerine de sık sık dikkatimizi çeker ve onlar hakkında düşünmemizi ve araştırma yapmamızı ister (Güngör, 2006).

Kur'an-ı Kerim, muradını ifade etmede kıssalara da yer verir. Bu nedenle özellikle peygamberlerin anlatıldığı kıssalar Kur'an'da geniş bir yer utmakta ve etkili bir üslupla ele alınmaktadır. Kıssalar, geçmiş devirlerde yaşanmış ve yaşandığına dair deliller bulunan; genelde şahısları, yeri ve zamanı bilinen, ibret vermek maksadıyla ele alınan olaylardır (Akıncı, 2004). Bizim ele alacağımız husus daha çok bu iki yöntemi kapsayacaktır. Yani kevnî ayetlere odaklanılarak Kur'an'ın onların gözlemlenmesine teşvik etmesi ve oradan hareketle bir yaratıcı, düzenleyici ve yaşatıcı rabbe muhatapı yönlendirmesi üzerinde durulacaktır. Diğer taraftan Kur'an'da yer alan bir kıssa olarak Hz. İbrahim'in yaratıcıyı bulma serüvenine atıfta bulunulacak, onun örnekliğinde Allah'ın akıl sahiplerine tabiat üzerinden yaratıcı inancına ulaşılabilmesine dair mesajı irdelenecektir.

Kur'an'da yaklaşık iki yüz ayette yaratılıştan söz edilir. Bu kapsamda Kur'an'da Allah'ın fiilleri ile kâinat arasındaki münasebeti ifade eden en kapsamlı kelime *halq* olmakla birlikte, çeşitli ayetlerde yaratma fiilini belirtmek için *halq* dışında *fatr*, *ibdâ*, *inşâ*, *ca'l*, *sun'*, *zer'*, *ber'*, *tasvîr*, *tesviye* gibi mastarlardan türetilmiş birçok kelime de kullanılır. Örneğin, Haşr suresinin sonunda yer alan ve on yedi ilâhî ismi muhtevi olan üç ayetin (Haşr, 59/22-24) sonuncusunda Allah *hâliq* yanında *bâri'* ve *musavvir* isimleriyle de anılır (Öztürk, 2016). Bir yorumu göre *hâliq* genel, *bâri'* özel, *musavvir* daha özel bir anlam taşır. Dolayısıyla bu kelimeler eş anlamlı (müteradif) olmayıp yaratmanın üç farklı boyutunu veya birbirini takip eden üç ayrı safhasını anlatır. *Hâliq* yaratma sürecinde alt yapı oluşturmaya, *bâri'* cisim kazandırmaya, *musavvir* de cismi belli bir şekle sokmaya karşılık gelir (İbn, Âşûr, 1997; akt: 2016). Fakat biz yaratma ile ilgili kavramların anlamlarına ve aralarındaki farklılıklara temas etmeden Kur'an'ın mezkûr konudaki yaklaşımlarına, vurguladığı hususlara ve vermek istediği mesajlara odaklanacağız.

1. YARATILIŞI VE YARATICIYI KAVRAMADA GÖZLEM

Kur'an'ı Kerim'de üzerinde en çok durulan husus tevhitir. Allah'tan başka ilahın olmadığı, tek ve benzersiz olduğu, her şeyi yaratan, planlayan ve hayata geçirenin O olduğu vurgulanır. Bu kapsamda kâinata, yaratılışına, canlı ve cansız varlıklara atıfta bulunarak gözlem yapmak emredilir. Bu yapılırken de aklı kullanmayı, ibret nazarıyla bakıp tefekkür etmeyi bir yöntem olarak öne çıkaran Kur'an'da değişik örnekler bulmak mümkündür. Örneğin ankebût suresi 20. ayette *Yeryüzünde gezip dolaşın ve Allah'ın ilk yaratılışı nasıl başlatıp devam ettirdiğini görün* (Ankebût, 20) buyrulur bütünü yeryüzü müşahede edilecek bir mekan olarak gözler önüne serilmektedir. Bu en genel anlamda bütün varlığın müşahede edilmesini öğütleyen ayetten farklı olarak direkt herhangi bir varlığı ve olayı örnek olay gibi gözleme, tefekküre konu etmek isteyen ayetler de vardır. Mesela Âli İmran süresi 190 ve 191. ayetler, dikkatleri göklere ve yere çevirerek, gece ile gündüzün peşi sıra gelişine vurgu yaparak insanoğlunun her gün gözlediği, bilfiil yaşadığı bu dönüşüme sıradan bir olay, tabii bir durum ve arkasında bir güç, plan ve program yokmuş gibi bakmanın gaflet olacağını hatırlatarak ancak akıl sahiplerinin bundan uzak olacağını vurgular: *Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün farklı oluşunda akliselim sahipleri için elbette ibretler vardır. Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler: "Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, seni tenzih ve takdis ederiz. Bizi cehennem azabından koru.!"* (Âl-i İmrân, 190-191) Ayetin devamında ise akliselim sahiplerinin gözlem ve tefekkür sonucu varacağı sonuca da değinilerek sanattan hareketle sanatçıya, varlıktan hareketle var ediciye ulaşılabilmesi örneklenir.

Bakıldığında benzer yaklaşımla birçok ayetin Kur'an'da yer aldığı görülmektedir. Bir başka ayette içinde yaşadığımız kâinat, üzerinde hayat sürdüğümüz gezegen, istifade ettiğimiz dağlar, ırmaklar ve meyveler sıralanarak dikkatler varlığa çekiliyor. Oradan da bir yaratıcıya zorunlu olarak ulaşılacağı sonucuna varılıyor:

Gökleri görebileceğiniz bir direk olmaksızın yükselten, sonra arşa istivâ eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah'tır; her biri belirlenmiş bir vakte kadar akıp gitmektedir. İşleri Allah düzenliyor; âyetleri de açıklıyor ki rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanabilirsiniz. Yeryüzünü enine boyuna uzatan, onda sabit dağlar ve ırmaklar meydana getiren, orada meyvelerin her birinden çiftler çiftler yaratan O'dur. Geceyi de gündüzün üzerine O bürüyüp örtüyor. Düşünen insanlar için şüphesiz bütün bunlarda ibretler vardır (Ra'd, 2-3).

Kur'an, ortaya koyduğu yaklaşımın, önerdiği gözlem ve akıl yürütmenin sonucunun bir hayranlık ve tek bir ilah düşüncesi olacağına vurgu yapmaktadır. Bu konuda varlığın kusursuz ve mükemmel oluşu yine gözlem ve tefekküre başvurularak ortaya konulur. Mülk süresinde geçen: *Yedi göğü birbiriyle tam bir uygunluk içinde yaratan O'dur. Rahmânın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak; (kusur arayan) göz aradığını bulamadan bitkin olarak sana dönecektir (Mülk, 3-4) ayetleri buna örnek olarak verilebilir.*

İnsanoğlunun yaratıcı düşüncesine ve ölümden sonra tekrar dirileceği inancına sahip olabilmesinde Kur'an, yerine göre muhatapların günlük hayatının bir parçası olan canlıları da bir örnek olarak verdiği görülmektedir. Örneğin vahyin indiği dönemde Araplar için adeta olmazsa olmaz konumunda olan develer akıl yürütmenin, tefekkürün ve Allah'ın varlığına ve birliğine dair düşüncenin oluşmasında bir unsur olarak öne sürülmüştür: *İnsanlar devenin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı? (Gâşiye, 17)*

İlginç ve düşündürücü bir örnek de arılarla verilir: *Ve rabbın bal arısına şöyle ilham etti: "Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine yuvalar edin. Sonra her türlü besleyici ürünlerden ye; rabbinin koyduğu kanunlara boyun eğerek çizdiği yollardan git!" Onların karınlarından, farklı renk ve çeşitlerde şerbet (kıvamından bir sıvı) çıkar ki onda insanlara şifa vardır. İşte bunda da düşünen bir topluluk için açık delil bulunmaktadır (Nahl, 68-69).*

Bu ayette geçen "vahy" canlının kendisine yararlı olanları alması, zararlılardan sakınması ve kendi geçimini sağlaması hususunda muhtaç olduğu becerileri Allah Teâlâ'nın onda yaratması" anlamındaki ilham karşılığında kullanılmıştır (Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, III, 1156) ki buna psikolojide içgüdü denmektedir. Bal arısı, Allah'ın verdiği ilham veya içgüdü sayesinde, bizzat kendisinin ürettiği bal mumuyla kendi yuvasını yapmakta, dalak içine milimetrik ölçülerle altıgen prizma şeklinde gözcükler yerleştirmektedir. Âyetteki deyimiyile "her türlü besleyici ürünler"den nektar denilen bal ham maddesi ve çiçek tozu toplayarak bunları hem kendi tüketimi için hem de bal ve bal mumu yapmak için değerlendirmektedir. Bu arada meyve, sebze ve ekinlerde tozlaşmayı sağlama konusunda da bütün diğer böceklerin toplamından daha fazla iş görmektedir (Karaman ve ark, 2006). Gerçekten de arının doğuştan getirmiş olduğu içgüdüsel yetenek onun öncesinde planlanmış, programlanmış ve kodlanmış olduğunu göstermektedir ki bu da bizlere yaratıcıyı hatırlatmaktadır.

2. İNSANIN KENDİ VARLIĞI ÜZERİNE DÜŞÜNMESİ

Kur'an, kainata ve onun içinde canlı veya cansız olarak yer alıp da insanın istifadesine sunduğu varlıklara temas etmekle de kalmaz. Dikkati, akliselimi bizzat insanın kendisi üzerine yoğunlaştırır. İnsanın kendisi üzerine de düşünmesini sağlayarak içinde taşıdığı kim olduğu ve nasıl var olduğuna dair merakı harekete geçirir. Bu meyanda Kur'an, insanın var oluşuna dair bize iki farklı anlatımda bulunur. Biri, ilk insanın nasıl var olduğu, diğeri ise insanın nasıl türediği ve çoğaldığıyla ilgilidir. Öncelikle Târik süresindeki ayetle insanı kendisiyle ilgili düşünmeye sevk eder. *İnsan neden yaratıldığına bir baksın! (Târik, 5)* Bu ayet dikkatleri insanın kendisine, kökenine çekerken değişik surelerde yer alan ve insanın vücuda gelmesini anlatan ayetlerle de süreç aydınlatılır. İlk insanın nasıl yaratıldığıyla ilgili olarak Kur'an bize insanın hammaddesi konumunda olan çamurun değişik durumundan/ya da aşamalarından bahseder. İnsanın gözü toprağa çevrilir ve tüm canlı varlıkların bir nevi hammaddesi olduğu hatırlatılır. Zamanla gerek bitki, hayvan ve gerekse insanın ölümlerle birlikte yeniden toprak oluşu vurgulanır. Bununla kâinata var olan döngüye, toprak

aşamasından canlı ve hareketli bir varlığa, sonrasında tekrar toprak oluşa dikkat çekilir, böylece yeniden dirilişin mümkün oluşu zihinlere işlenir. Aşağıda yer alan ve ilk insanın yaratılışını anlatan ayetlere yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak Kur'an'da yer alan bu ayetler de Mâturîdî'nin *Te'vilatu'l-Kurân*'ı esas alınarak sıralanmıştır (Kavşut, 2012).

I- Hz. Adem'in Yaratılış Evreleri: (İnorganik) Topraktan Eşref-i Mahlûk İnsana

1- *Turâb* (Toprak)

"Sizi topraktan yaratması O'nun varlığının delillerindendir. Sonrasında ise (çoğalıp yeryüzüne) yayılan insanlar oluverdiniz (Rûm, 20).

2- *Tîn-i Lâzib* (Yapışkan çamur)

"Onlara (şunu) sor: Kendilerini yaratmak mı daha zor, yoksa yarattığımız diğer şeyleri mi! Şüphesiz, biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık (Sâffât, 11).

3- *Sülâle min Tîn* (Çamurdan süzülen öz)

"Andolsun, biz insanı, çamurdan süzölmüş bir özden yarattık" (Mü'minûn,12).

4- *Hame-i Mesnûn* (Değişime uğramış kara çamur)

"Andolsun, biz insanı kuru ve değişime uğramış kara bir çamurdan yarattık." (Hicr, 15/26).

5- *Salsâl* (Kuru çamur)

"(Allah), insanı ateşte pişmiş gibi kuru (olan) bir çamurdan yarattı" (Rahmân, 55/14).

6- *Tesviye* (Düzenleme)

"Onu düzenleyip içine ruhumdan üflediğim zaman, onun için secde ederek yere kapanın" (Hicr, 15/29).

İlk insanın yaratılışı anlatıldıktan sonra insan soyunun nasıl devam ettiği, varlık olarak insanın kendi soyunu devam ettirecek şekilde nasıl inşa edilip programlandığı, evlilik yoluyla anne karnında aşama aşama insanın nasıl kendi şeklini aldığı anlatımı gerçekleştirilir. Bütün bunlardan da amaç bunca sistematik oluşum sürecinin kendi kendine meydana gelemeyeceği, ancak üstün bir güç, planlayan ve planı doğrultusunda dilediğini yapabilen bir yaratıcı olduğu öğretilir.

II- İnsanın Yaratılış Evreleri

1- *Nutfë* (Dölleyici sperm)

"Andolsun, biz insanı, çamurdan süzölmüş bir özden yarattık. Sonra onu (Adem'in neslini) nutfë halinde sağlam bir yere yerleştirdik... (Mü'minûn, 23/12-13).

2- *'Alaka* (Rahme asılmış embriyo)

"Sonra bu nutfeyi "alaka" hâline getirdik...(Mü'minûn, 23/14).

3- *Mudğâ* (Bir çiğnem et)

"Alaka'yı da "mudğâ" yaptık ve bu "mudğâ"yı, üzerini et ile kaplayacağımız kemiklere dönüştürdük. Nihayet onu, başka bir yaratışla inşa ettik. Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir! (değil mi!)" (Mü'minûn, 23/14).

3. HZ. İBRAHİM'İN ARAYIŞI

Kur'an, insanın önüne kâinatı, içindeki canlı ve cansız varlıkları koyarak gözlem yapmasını, sebep ve müsebbip bağı kurarak bir ve tek olan yaratıcı düşüncesine; ölümden sonra tekrar hayat sahibi olunacağına imana ulaşmayı hedeflerken bir kıssa ile de bu sorma/sorgulama ve gerçek bir ilah inancına kavuşmayı müşahhas hale getirir. Bunun için Hz. İbrahim'in arayışına yer vererek bu zihni faaliyeti örneklendirir. Bu örnek ayetlerde şöyle aktarılır:

İbrâhim, babası Âzer'e, "Putları tanrılar mı sayıyorsun? Doğrusu ben seni de kavmini de apaçık bir sapkınlık içinde görüyorum" demişti. Aynı şekilde biz İbrâhim'e göklerin ve yerin melekûtunu görüp kavrama imkânı veriyorduk ki kesin inananlardan olsun. Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü. "Rabbim budur" dedi. Yıldız batınca da "Batanları sevmem" dedi. Ayı doğarken görünce, "Rabbim budur" dedi. O da batınca, "Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yolunu şaşırmış kimselerden olurum" dedi. Güneşi doğarken görünce, "Rabbim budur; zira bu daha büyük" dedi. O da batınca dedi ki: "Ey kavmim! ben, sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım." Ben, O'nun birliğine inanarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim." Kavmi onunla tartışmaya girişti. Onlara dedi ki: "Beni doğru yola iletmişken, Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? Ben sizin O'na ortak koştuklarınızdan korkmam. Ancak rabbimin (beni korkutacak) bir şey dilemesi hariç. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ ibret almıyor musunuz?" Siz, Allah'ın size haklarında hiçbir hüküm indirmedığı şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım? Şimdi biliyorsanız (söyleyin), iki gruptan hangisi güvende olmaya daha lâyıktır?" (En'am, 74-81).

Hız. İbrahim'in bu sorgulaması ve neticesinde eksiklikten münezze bir yaratıcı inancına ulaşması insanoğlunun önünde bir örnek iken aynı zamanda gözlem ile elde edilen bu inancın tebliği ve etrafa öğretilmesi gayreti de ayrı bir ders teşkil etmektedir. Bir başka çıkarılacak ders ise Hz. İbrahim'in Allah tarafından peygamber olarak seçilip bilgilendirdikten sonra da merak ve sorgulama tavrının devam etmesidir. Bu vakia da oldukça manidardır:

İbrâhim "Rabbim! Ölülerini nasıl diriltiyorsun, bana göster!" deyince, rabbi "Yoksa inanmıyor musun?" demişti. O "Hayır inanıyorum, fakat kalbim tam kanaat getirsin diye" cevabını verdi. Rabbi "Kuşlardan dört tane al, onları kendine alıştır, sonra (parçalayıp) her bir tepeye onlardan bir parça bırak, sonra onları çağır. Koşarak sana gelecekler ve şunu bil ki, Allah hep galiptir ve hikmet sahibidir" buyurdu. (Bakara, 260).

Hız. İbrahim'in bu merakı, iman sahibinin müsebbibi bilse bile yine de varlığın oluş ve bozuluşunu, nasıllığını merak edip sorgulaması gerektiğini teşvik anlamı da taşımaktadır.

SONUÇ

Kur'an'da geçen yaratılışla ilgili ayetler, daha çok Allah'ın varlığını ve birliğini ortaya koymayı, dolayısıyla tevhit inancını zihinlere yerleştirmeyi amaçlamaktadır. Bunda ilk muhataplar olan müşriklerin Allah'ı kabul etmekle birlikte ona ortak koşmaları ve günlük hayatta ona ulaşmada bir takım vasıtalar edinmeleri önemli bir neden olarak görülmektedir. Çünkü bazı ayetler muhatapların Allah inancıyla ilgili yanlışlarını düzeltmeyi hedeflemektedir.

Kur'an'da yaratılışla ilgili ayetlerin önemle üzerinde durduğu hususlardan biri de öldükten sonra tekrar diriltilmekle ilgilidir. Hayatın sadece dünyadan ibaret olmadığı, dünyada hayatı ve ölümü yaratanın bunu bir kez daha tekrarlayabileceği değişik örneklerle açıklanmakta, böylece ölüm sonrası bir hayatın varlığına dair inanç pekiştirilmektedir.

Yaratılışla ilgili ayetlerden çıkabilecek bir başka anlam ise deizm inancının geçersizliğiyle ilgilidir. Allah'ın varlığı yaratıp düzene koymakla yetinmediği, sürekli yaratmakta olduğu, her an her şeyde hüküm ve hikmet sahibi olduğu beyan edilerek gören, işiten ve karşılık veren bir ilah olduğu vurgulanır.

Kainat ve içindeki tüm varlıklar Kur'an'a göre Allah'ın birer ayeti, onun varlığını gösteren bir delil olabilmektedir. Buna bağlı olarak aklîselim ve iyi bir gözlemle herhangi bir varlıktan hareketle Allah'ın varlığına ve birliğine dair bilgiye ve inanca ulaşılabileceği açıkça ifade edilir. Çünkü kâinatta olup biten her şeyin gerisinde mutlak irade ve kudret sahibi Allah vardır. Makro ve mikro boyutuyla fizikî âlemdeki bütün olaylarda gerçek fail O'dur. Spermanın teşekkülünden yumurta hücresiyle birleşip yeni bir yaratığa (insana) dönüşmesine kadar geçen bütün safhalarda da yine O vardır (Özsoy, 2004).

Kur'an, yaratılışla bağlantılı olarak her şeyin bir plan ve amaçla var olduğunu ifade ederken insanın özel konumuna vurgu yapmakta ve her şeyin onun için var edildiğini ve onun emrine amade kılındığını belirtmektedir. Ancak bunun da bir karşılığı olacağı, sorumlu bir muhatap olarak kendisi için yaratılıp önüne serilen nimetlerden dolayı şükreden bir kul olması gerektiği hatırlatılmaktadır.

Yaratılışla ilgili ayetler insanı düşünmeye, gözlem yapmaya, sorgulamaya, sebep ve müsebbip arasındaki bağı kurmaya teşvik anlamı da taşımaktadır. Özellikle Hz. İbrahim'in bir ve tek, noksanlıktan münezze Allah inancına ulaşmada varlık üzerine tefekkürü din eğitimcileri için hem bir model hem de bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Zira bu kısır gözlem, sorgulama ve tefekkürü bir örnek yoluyla müşahhas hale getirmektedir. Diğer taraftan yaratılışın nasıl gerçekleştiğine dair Hz. İbrahim'in taşıdığı merak da üzerinde durulmaya değerdir. Zira bu örnek bize araştırmayı ve incelemeyi bir yöntem olarak tarif etmekte, merak ve şüphe duygusunun bilgiye giden bir yol olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Kur'an'daki bu yöntem, birçok Müslüman mütefekkirin çocukların terbiyesine ve yaratıcı inancına sahip olmasına katkı sağlayacağından hareketle önerilmiştir. Örneğin Şair Nâbî, Hayriyye adlı eserinde oğluna bu meyanda şöyle öğütte bulunmaktadır:

Seyre çık fasl-ı bahar oldıkça
Mevsim-i geşt ü güzâr oldıkça
(Gezip dolaşma mevsimi olan bahar ayları gelince gezintiye çık.)

Çemen etrâfına gâhî güzer it
Eser-i rahmet-i Hakk'a nazar it
(Bazen yeşillikle dolu yerlerde dolaş ve Allah'ın rahmetle ortaya koyduğu esere bak.)

Sâni'un sun'ına ol dîde-güşâ
Ki'eylemiş mürde zemîni ihyâ
(Allah'ın yaptıkları hakkında gözünü dört aç ve gör ki o, ölü toprağı, bahar mevsiminde (yağmurlar ile) tekrar diriltmiş.)

Gösterir sun'-ı çemen-perverdi
Sebzedden siirij ü sefid ü zerdi (b. 941-944)
(Yeşilliklerin (kırların) kırmızısı, sarısı ve beyazı hep o yeşillikleri ortaya çıkaran Allah'a işarettir.) (Aydeniz, 2018).

KAYNAKÇA

1. Akıncı, A. Kur'an'daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri, Harran Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, Yıl: 10, Sayı: 13, Ocak-Haziran 2004.
2. Aydeniz, N. Şair Nâbî'den Öğütler (Hayriyye Üzerine Bir Değerlendirme), Hiperyayın, İstanbul, 2018.
3. Coşkun, A. *İbn Âşûr mad. DİA. İst. 1993, XIX, 333.*
4. Çağrıncı, M. *Yaratma, DİA, c, 43, s, 324-329.*
5. Çapan E. *Şatibî'nin İlmî Tefsir Anlayışına Eleştirel Bir Yaklaşım, AÜİF. Dergisi, s. 38, Erzurum, 2012, s. 79.*

6. Görmez, H. *Beşer Dilinin İmkanları ve Kur'an-ı Kerim'in Anlatım Üslubuna Dair*, Journal of Islamic Research 2016;27(1): 22-30.
7. Güngör, M. *Kur'ân Ve Kâinat Kitabı*, Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, yıl: 7 [2006], sayı: 16, ss. 107-124.
8. Hamidullah, M. *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Cev. Salih Tuğ, İFAV Yayınları, İstanbul, 1993, s.26.
9. Karaman, H. vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.
10. Kavşut, M. S. *Kur'ân'da İnsanın Yaratılış Aşamaları (Te'vilat Ekseninde Bir Değerlendirme)* e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi -www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633 Sayı: VII, Nisan 2012, s, 289-301.
11. Kılıçarslan, M. *Kur'ân'ın Anlatım Üslubu*, Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 2016, Cilt: 2, Sayı: 1, s, 30.
12. Özsoy, Ömer. *Kur'an ve Tarihsellik Yazıları*, Ankara 2004.
13. Öztürk M. *Kur'an Perspektifinden Yaratılış (Kur'an'da Yaratılışla İlgili Kavramların Semantiği ve Yoktan Yaratma Meselesi)*, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Haziran 2016.